

ΤΥΜΒΩΡΥΧΙΑΙ

(Σημειώσεις του κ. Αϊμ. Χ.)

*Καζαντζάκη
8.2.19*

Τό δικαίωμα δημοσιεύσεως μιάς αίσθησής, ιδιωματικής επιστολογραφίας, από μέρος του παραλήπτη, έστω και μετά τόν θάνατο του επιστολογράφου, είναι και από καθαρά νομική πλευρά θέμα διεθνώς άμειωσθησίου —άλλ' από την άποψη της στοιχειώδους εύπρέπειας είναι, νομίζω, από πολλού, λευμένο. Είναι δεινή παραβίαση ενός κώδικος έμπιστοσύνης μιάς ριναυτέ που ή προεξόφλησις της έπιτρέπει στον επιστολογράφον ν' άφίνει την ψυχή του γιμνή χωρίς νά υποψιάζεται ποτέ πως την εκθέτει σε δημόσια προφήκη. 'Ο επιστολογράφος, άπομυώνων την έντιμότητα και τή διακριτικότητα του παραλήπτη του με τό ίδιο μέτρο που άπομυώνω και τήν άπομυώνω του φερεγγυότητα, θεωρεί ότι είναι ελεύθερος νά μιλήσει όπως ή μάλλον στήν ψυχή του, νά συντηρήσει ένα διάλογο χωρίς άκοινησίο και νά εκραστήσει όπως ή ήθελε νά εκφρασθή, καταγγερόμενος από την πεποίθησι ότι δέν θά ήταν δυνατόν νά πληρώσει μ' άπομυώνητο τρόπο τά αίσθηματά ή τις ενθήξεις τρίτων. 'Αν όλα αυτά είναι αϊτονήτα για μιά κοινή ιδιωτική άλληλογραφία, ήμπορεί κανείς νά συμπέρινη άν δέν είναι κάτι περισσότερο από αϊτονή-

τα όταν πρόκειται περί... σϊνυγκής επιστολογραφίας! 'Εν τούτοις, φαίνεται ότι ο καιρός μας έχει πολλή θαναυσότητα και οι άνθρωποι του φιλοτιμούνται νά τόν υπερβάλουν. Αυτό που έπεχειρήθη με τις 'Επιστολές προς τή Γαλάτεια εις βάρος του Νίκου Καζαντζάκη αποτελεί έκδοτική άπορεία μεγέθους πρώτου. Δέν διαφέρει από σκίλευση τάφου νεοτού. Πρώτον, διότι πρόκειται, καθώς είπα, περί μιάς σϊνυγκής επιστολογραφίας —δχι καν ήλληλογραφίας. άποτε θα ήτοχε τουλάχιστον ο διάλογος, και ή ενθήγη για όσα γράφονταν και όσα ψιθυρίζονταν σε τόνον έμπιστευτικότητας έσομολογητικό. θά ήταν κοινή. Δεύτερον, γιατί δέν ή πάσχει καν ή δικαιολογία του χρόνου. ('Ο νεκρός είναι άκόμη χθιστός, 'Η ζεστή άνίασα αυτού του ανθρώπου είναι άκόμη άνάμεισά μας. Και ή μισή του ζωή δέν άνηκε πάλαισθηματικά στον παραλήπτη των έπιστολών). Τρίτον, γιατί πολλά από τά πρόσσωπα στα όποία αναφέρεται σε πλείστα σημεία ή επιστολογραφία, βρίσκονται άκόμη στή ζωή και άποτελεί άλλον, έξ ίσου θάναυσην, άπορεία ή άνάμεισι των και ή προσβολή των χωρίς διόλου νά ζητηθή

ή άδειά των, άφού και οι δικές των άποεισθήποτε γνώμες, αντίληψεις, σέσεις ή αίσθηματά, έκινούντο μέσα στον κύκλο της πλέον φιλικής οικειότητας. Τέτατον, γιατί άφού ελήφθη ή άπόφασις της δημοσιεύσεως του επιστολιμαίου μονολόγου δέν έπεχειρήθη καν μιά έπιλογή από τά κείμενα των έπιστολών για νά παραμεισθή ό,τι είχε χαρακτησθή καθαρά προσωπικό, intime, άσχετο μ' άποιοδήποτε φιλολογικό ένδιαφέρον, για νά ξεκαθαρίση ό,τι πραγματικά ήρήσιμο και πολύτιμο ύπόκει για τήν πνευματική πορεία και τή φιλοσοφική άγωνία αυτού του περιτλασμένου έρημικη. 'Αλλ' ύπόκει και πέμπτη άπορεία: 'Ο αυθαίρετος και έπιτολιματικός και συντόματα παραστατικός και κομψώτατος προσεφλητικός σχολιασμός των έπιστολών! 'Ως άν ο άναγνώστης των έπιστολών νά μιν ήταν σε θέση μόνος του νά κρίνη και ν' άπομυώνη σκασότε τό αίσθημα ή τή συγκίνηση του γράφοντος, έρχεται ο σχολιαστής, φροδραρισμένος με μιά δηθεν έγκυρη έννημερότητα, για νά του είπει περίπου: αυτό είναι ψεύτικο! αυτό είναι διαφορετικό άπ' ό,τι γράφεται, ο Καζαντζάκης έχει δέ λέει άλήθεια, έδω πέφτει σε μελοδραματισμούς(!) κλπ., κλπ, κι όλα αυτά έπίσης άσύδοτα, άνόητα, με πολλές άφέλειες, με ψυχαναλυτικές πρέτησις, με φιλοσοφίες της κακής ώρας, με ποιητολογίες της κακής χρονιάς — άλλά και με έξοργιστικές άνορθογραφίες και με άνομαστικές άπολύτους! Τουλάχιστον άν τό σγόλιο περιμυώνετο σ' έναν άπλό κατατοπιστικό ίτοιμηματισμό, ο σχολιαστής δέν θά ήταν

έκτεθειμένος στή μομφή ότι μιλεί άνευθεννα και χωρίς τήν άμυώνουσα πνευματική ενθήγητά άπέναντι ενός άνορθου με σφραγισμένα χείλη. Αυτά και πολλά άλλα θα μπορούσε νά παρατηρήση ο έκκλητικός άναγνώστης των 'Επιστολών προς τή Γαλάτεια — έκκλητικός για τους έκδοτικούς νεοτροπισμούς που ένκαινιάσονται στον τόπο του. Γιατί άλλου, όπου ύπόκει κάποιος σεβασμός και προς τους νεκρούς και προς τους ζωντανούς, λαμβάνεται ειδική πρόνοια, οι έπιστολογραφίες του είδους αυτού, δηλαδή οι άδοτηρα ιδιωτικές, (κι όχι οι άλλες που ανταλλάσσονται μεταξύ πνευματικών ανθρώπων και έχουν τήν ενθήγη της γνώμης έπάνω σε θέματα και προβλήματα της τρεχούσης πνευματικής έκακορότητας), νά μόνον όσον καιρό χοιιάζεται στο σφύρασι για νά περάση έπάνω από τά αίσθηματά ή πατρία του χρόνου και για νά γίνη ή ζωντανή παρουσία άφλόγιστη κι άτραυματιστή μνήμη. Αυτή ή προσκλήσις του άναπόκτου άναγνώστη νά γίνη άτακοσής ή θεατής από τήν κλειδαρότητα της σϊνυγκής σχέσεως που ός μόνη άυτά έχει τήν άποσταση, έννηκ, στον κύκλο της σκανδαλοθηρίας, για τήν όποια άσφαλώς δέν ήταν άξιος ο σεμνός έκείνος πνευματικός εοργάτης που είχε θεθήτα αντίληψη της Ιερότητας του ανθρώπου και του άδούτου της ψυχής του.

'Ο έξιμυονισμός είναι άροφύσεται της έποχής μας. Και φυσικά, για νά ήμισται δικαίως, ο έκδότης είναι μόνον ο δεύτερος ένοχος. 'Αυτός ένγινε άκλώς ο παραλήπτης του σφραγίου. Και τά σφάγια δέν τά βαλομυώνουν. Τα

πρόλανε... Θά παρατηρήσω, μόνον, πως ή προείσι των έκδοτων των 'Επιστολών προς τή Γαλάτεια έχει χαρακτηρησθή από τόν ίδιο τόν Καζαντζάκη, στήν ίδια επιστολογραφία. Σεσκίωσω από τή σελ. 257 τήν άκόλουθη περικοπή:

«'Ο Βέλιμος μου γράφει και μου έαναγράφε πρότερος στή Βιέννη. 'Ετσι, έχει μερικά μου γράμματά. 'Επιτέλους, όμως, σε μιά του αδάδεια, τού 'στειλα ένα γράμμα και τού 'πα πατε και νά μή μου γράφει. Φαίνεται, τόσα, ένα από τά γράμματά μου τά Ιδιωτικά θά δημοσιεύσει. Τί άφλιότητα είναι αυτή! Θά τού γράψω και σκαίνουμαι...».

Πού νά φαντασθή ο άτυχής ότι αυτή τήν εαθλιότητα θά τήν επιχέρουσαν ένα μόλις χρόνο μετά τό θάνατό του! Και είναι, άληθινά, έξοργιστικώτατη ή δήλωσις του έκδότη ότι εκτελεί κατά κάποιον τρόπο και μιά καλύτερη έπιθυμία του ίδιου του Ν. Καζαντζάκη: νά δημοσιεύση μιά σειρά διβλία σε τίπο έπιστολών, με τόν τίτλο 'Γράμματά στή γυναίκα μου, όταν τά 'Γράμματά αυτά, όπως σητά και χωρίς ν' άφίνει σομγή για άποιοδήποτε παρεξήγησι διεκπομνίζε, άφορουν σε θέματα και ένδιαφερόντα σχολικής άγωγής και κοινωνικοπολιτικά:

«'Αρχισα τό διβλίό τό εκπαίδευτικόν, που 'εγράψα. Θά τού δώσω τόν τίτλο: 'Γράμματά στή Γυναίκα μου και θά Σού γράψω σε σεις έπιστολές δη μου τήν αντίληψη για τό Σκοπός: τό σχολείο πρέπει νά 'ναι προετοιμασία του παιδιού για τή ζωή τή σύγχρονη. Ποιά είναι ή ζωή ή σύγχρονη; Τέλος ενός

πολιτισμού, δημοσουλία ενός νέου πολιτισμού... κλπ. κλπ...».

Ποιά σχέσις μπορεί νά ύπάρχει άνάμεσα σ' αυτά τά 'Γράμματά και σ' αίσθησής ιδιωτικά, τά σϊνυγκικά, που βλέπουν τόρα τό φως, και σε ποιά δικαιολογία, άν μη σε καθαρή και άπροσηματιστή διάθεση κερδοσκοπική με μιάν άπαράδεκτη ελοβόλη στήν αίσθηματική και ιδιωτική ζωή ενός ανθρώπου, θά μπορούσε νά άποδοθή αυτή ή τυμωροσουλία; 'Ο έκδότης δεβαιώνει άκόμη ότι εχορειασθησαν... θάρρος και έπιμονή για νά ύπερνηκθουν ένδοιασμοί και άντροσής κάθε λογής για ένα τέτοιο έγγενημα...». Και είναι νά θλίβεται κανείς έλικρινώς γιατί ύπήρχαν και θάρρος και έπιμονή και γιατί οι ένδοιασμοί και οι άντροσής ύπεχώρησαν σάν χάρτινο πάγοι μπροστά στήν έκδοτική λαίμαργία άφ' ενός και σ' έναν άνεξχνίαστο συμπελεγματικό γενοντικό νομοσουλισμό άπ' έτέρου. 'Αλλά τό υγειοστο στην ύπόθεση είναι ότι και ο περιφρμος σχολιαστής των 'Επιστολών, προσοικωμένος άπολύτως τό κλίμα του κοστομολιού, θεωρεί σάν δικαίωμα του νά χώνει βαθύτερα τό σγγος στήν ιδιωτική ζωή του άναπόκτου επιστολογράφου και νά τόν έμφανίζει στήν σϊνυγκή του στοργή και ή άροσουλια, περίου ως άρχειόν άπατεώνα! Δέν ύπόκει, σεδόν, έπιστολή του Καζαντζάκη προς τή γυναίκα του που νά μιν περιέχει και μιά άπεγγωσμένη προσκλήση του νά πάει νά τόν βοη εκεί που ήταν, στή Γερμανία. Είναι ένα άδιόκοτο και άκοιμωσαστό και γεμιά προσοκία και άναμωσή: 'Ελα! 'Αγ! νάσουν έδω! τίποτα δέν μπορώ νά χαρώ γιατί λει-

πορούς, τουλάχιστο, νά ύπάρξη διάλογος... 'Αλλά στό μεταξύ θά ήθελα νά πειλώσω με αυτή τήν ύπόθεση των Σχολίων στις 'Επιστολές προς τή Γαλάτεια άν μή τι άλλο για νά γινούσιν οι πολυπληθείς, φαντασμοί, άναγνώστες του τόμου με ποιά ένδοιασουλία και με ποιά σεβασμό ο σχολιαστής προσήγγισε και τήν κραυγή της ψυχής και τόν 'Ανθρωπο. Παραμειρίζοντας ένα μισομυονογραφικό χρονικό ζωής, όπου διατυπώνονται με άξιοσημειωτική και Ιστορική άκοιβείας τά όσα μυονογραφώσας άφηγείται στους 'Ανθρώπους και 'Υπερ ανθρώπους της ή κ. Γαλάτεια Καζαντζάκη μ' ότου ο χαρακτήρας του βιογραφουμένου ακολουθεί πιστά τήν έκδοχή του ρομάντζου—και πρόπει έδω νά ειπω ότι ή Κα Γαλάτεια Καζαντζάκη, άνεξάρτητα από τήν άπώτερη πόδηση της, έγραψε ένα από πολλές άποφεις λαμπρό μιστοόρημα, με μαστορική κατασουλία και με υφος που δόσκολα άπαντάται στους νεότερους— θά προχωρήσω σ' έκείνα τά δυσπεριόρατα Σχολία όπου άνάμεισα στήν πληθώρα των άνακοιβιών, σιμαντά κανείς και μερικώς «κοισεις» τό σχολιαστό, άληθινά άροβουογγίματα άφελίας, κριτικής μυαπίας και μωρας και ύποβεβλημένης κακεντρέχειας ένιοτε. 'Αλλά ίδου προχειοσις:

Πληροσοφεί, αϊφνης, ο κ. σχολιαστής ότι ο Καζαντζάκης έξαφάνισε τήν ετορωοδία του «'Ο 'Οθέλλος Ξαναγορβίσει άγνώστας διεν πρόκειση περί τραγωδίας άλλά για μιά προαντελλική τεχνοτροπία δραματική κομωδία, άρεκατά έξυτη και προ-